

רבינא אמר: כי קתני, מידי דחייל רק אמירי דבר אכילה הוא. כגון נותר וחלב ואכילת קודש בטומאה ויום הכפורים, שהאיסור שלהם שייך רק באוכלין. ואילו שבועה, דחיילא אפילו אמירי דלא בר אכילה הוא, לא קתני!

ומקשינן: והרי הקדש, דחייל נמי אעצים ואבנים, ובכל זאת מונה התנא אשם מעילות, למרות שהקדש שייך גם בעצים ואבנים?!

ומפסקינן: אלא, כי קתני, מידי דחייל רק אמירי דאית בה מששא, שאפילו הקדש אינו יכול לחול רק על דבר שניתן למשש בידים. ואילו שבועה, דחיילא אפילו אמירי דלית ביה מששא, כגון "שבועה שאישן" וש"ל אישן", שהשינה היא דבר שלא ניתן למשש, לא קתני!

מתניתין:

אחד דברים של עצמו, ואחד דברים של אחרים. בין אם היתה השבועה בנוגע לנשבע עצמו, ובין אם היתה בנוגע לאדם אחר.

ואחד דברים שיש בהן ממש, ואחד דברים שאין בהן ממש. בין אם היתה השבועה

רב אשי אמר: כי קתני, מידי דחיילא כשיעור. רק איסורים שחייבים עליהם רק על שיעור כזית. ואילו שבועה, דחיילא אפילו אפחות מכשיעור, שאם נשבע במפורש על פחות משיעור הוא חייב עליו, לא קתני!

ומקשינן: הרי הקדש שחייבים אשם מעילות גם על אכילה של פחות מכזית וקתני?!

ומתריצין: הא בעינן שתהא המעילה לפחות בשוה פרוטה שזהו שיעור מעילה. מה שאין כן בשבועה שאין בה שיעור כלל.

ורב אשי מאויריא אמר רבי זירא: כי קתני רק דבר שחייבים על זדונו כרת. אבל שבועה שהיא דבר שזדונו לאו בלבד, לא קתני!

ומקשינן: והרי אשם מעילות, דזדונו לאו בלבד, (104) וקתני?

כה-א ומתריצין: בחטאת קאמרינן. רק לגבי החטאות אמרתי שהתנא מונה רק אותן החטאות הבאות על דבר שזדונו כרת, ולא לגבי האשם. ושבועת ביטוי חייבים עליה חטאת, ולכן לא נמנתה, שהרי כאמור, החטאת שלה באה על דבר שזדונו לאו.

תנא קמא הוא מביא קרבן עולה ויורד ככל אדם, שרק בחטאת קבועה שונה הנשיא מכל אדם ולא בקרבן עולה ויורד, ולדעת רבי אליעזר גם בקרבן עולה ויורד הוא מביא רק שיער בין אם הוא עשיר בין אם הוא עני.

104. רש"י מפרש שהלאו של מעילה נלמד בגזירה שוה "חטא" "חטא" מתרומה, ובתרומה

כבשה או שעירה לחטאתו ואילו הנשיא מביא רק שיער לחטאתו. במסכת הוריות נחלקו תנאים בדין הנשיא לגבי קרבן עולה ויורד. יש שפוטרים לגמרי את הנשיא מקרבן באותם חטאים שמביאים עליהם קרבן עולה ויורד [שבועת ביטוי, שבועת הפקדון וטומאת מקדש וקדשיו] ויש שמחייבים אותו בקרבן, אלא שנחלקו תנאים איזה קרבן הוא מביא, שלדעת

בדבר שיש בו ממש, ובין אם היתה בדבר שאין בו ממש, כגון שינה, וכגון דבר שאין בו תועלת לאדם כגון זריקת צרור לים, חייב עליהם משום שבועת ביטוי.

כיצד?

דברים של אחרים: אמר "שבועה שאתן דבר מה לאיש פלוני", או שאמר "שבועה שלא אתן לו", או "שבועה שנתתי", או "שלא נתתי לו".

דברים שאין בהם ממש: אמר "שבועה שאישן", או "שלא אישן", "שישנתתי", או "שלא ישנתתי".

או שאמר "שבועה שאזורק צרור לים", או "שלא אזורק", "שזרקתי", או "שלא זרקתי".

רבי ישמעאל אומר: אינו חייב משום שבועת ביטוי אלא אם נשבע על העתיד לבא. וחולק על התנא קמא שבמשנה שבתחילת הפרק, שמחייב גם כשנשבע על העבר כגון "שאכלתי ושלא אכלתי".

שנאמר בפרשת קרבן שבועה [ויקרא ה ד] "להרע או להיטיב". משמע דוקא כשנשבע להבא.

אמר לו רבי עקיבא: אם כן, שאתה מדייק שצריך להיות דוקא בדומה למה שכתוב בפסוק "להרע או להיטיב", אם כן אין לי שהוא יהא חייב משום שבועת ביטוי אלא כשהוא נשבע על דברים שיש בהן הרעה והטבה, כגון אוכל" שמטיב עם עצמו ו"שלא אוכל" שמענה את עצמו.

דברים שאין בהן הרעה והטבה, מניין שהוא חייב עליהם?

אמר לו רבי ישמעאל: מריבוי הכתוב שנאמר [שם] "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" אנו למדים שאף דברים שאין בהן הרעה והטבה חייבים עליהם.

אמר לו רבי עקיבא: אם ריבה הכתוב לכך שחייבים גם על דברים שאין בהן הרעה והטבה, ריבה הכתוב גם לכך שחייבים גם על שבועה שעל העבר.

גמרא:

תנו רבנן: יש חומר בנדרים מבשבועות, וכמו כן יש חומר בשבועות מבנדרים —

חומר בנדרים מבשבועות בכך שהנדרים חלים על דבר מצוה לבטל את קיום המצוה, כשם שהם חלים בדבר שהוא רשות, כגון

ועוד כתב רש"י שיש אומרים שהלאו של מעילה נלמד מ"זור לא יאכל כי קדש הם". ודחה רש"י שלא יתכן שהלאו הזה נאמר לענין איסור מעילה, שהרי מעילה לא שייך רק בדבר האסור אפילו לכהנים, ו"כל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה", ואילו הכתוב הזה מדבר בקדשים שמתירם לכהנים ורק לזר הם אסורים. וראה תוס' ד"ה והרי.

נאמר לאו "וכל זר לא יאכל קדש" [רבי וחכמים נחלקו בסנהדרין] [פד א] בלפוטא הזאת, שלדעת רבי לומדים ממנה חיוב מיתה במעילה, ולדעת חכמים מיעטה התורה בתרומה "ומתו בו כי יחלוהו" משמע דוקא "בו" ולא במעילה, שבמעילה אין חיוב מיתה, אך לענין אזהרת הלאו מודים חכמים שלומדים מעילה מתרומה בגזירה שוה הוון].

חומר בשבועות מבנדרים בכך שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כגון שנשבע שלא אישן, כשם שהן חלות על דבר שיש בו ממש. מה שאין בנדרים שאינם חלים על דבר שאין בו ממש, כגון אם אמר "קונם שלא אישן", אין הנדר חל עליו, היות

אדם שאוסר על עצמו בקונם לשבת בסוכה – אסור לו לשבת בסוכה למרות שהוא מבטל בכך מצות סוכה. (105) מה שאין כן בשבועות שאינן חלות לבטל את המצוה, שהנשבע שלא לשבת בסוכה, אין השבועה חלה עליו. (106)

דוחה לא תעשה, משום שבאיסור גזילה יש שני מטרות: שהאדם לא יגזול ושהבעלים לא יהיו נגזלים, והעשה יכול רק לתקן את העבירה של הגזלן אבל הפסד הנגזל לא יתוקן על ידי המצוה, לכן לא אומרים עשה דוחה לא תעשה.

106. הגמרא בנדרים [טז ב] מבארת שהחילוק בין נדרים לשבועות הוא שבנדר הוא אוסר את הסוכה עליו, והסוכה עצמה הרי לא נצטוותה שיעשו בה מצוה, לכן חל עליה הנדר. אבל בשבועה שהאדם אוסר על עצמו את הסוכה, אין השבועה יכולה לחול, שהרי הוא משועבד לעשות מצוה.

והקשו תוס': אם כן במה חמורים נדרים משבועות, שהרי גם שבועה יכולה לחול באופן שיאסור הסוכה על עצמו בשבועה, שיאמר "ישיבת סוכה עלי שבועה" שאף בלשון זה חלה השבועה כמו שאמרו לקמן [כט א] "יאסורו כל פירות שבעולם עלי בשבועה" [כך גירסת התוס' שם]?

ואף שהגמרא בתחילת נדרים [ב ב] אומרת את החילוק בין נדרים לשבועות, שנדרים הם איסור חפצא ואילו שבועות הן איסור גברא, היינו שנדרים הם רק באופן שהאדם אוסר את החפץ על עצמו, שהרי לא שייך שהאדם יאסור עצמו כקרובן ויאמר "קונם גופי על חפץ זה", ואילו שבועות הן גם באופן של איסור גברא, ולעולם בשבועה אפשר גם באופן של איסור חפצא.

ותירצו תוס' שזו אכן כוונת הברייתא,

105. הראשונים הקשו מדוע לא נאמר שיבא עשה של מצות סוכה וידחה את הלאו של "בל יחל" האמור בנדר?

ותירצו שבנדר יש גם עשה של "ככל היוצא מפיו יעשה", ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. החינוך [ל]. רשב"א נדרים [טז ב].

ובנמוקי יוסף בנדרים [שם א] תירץ שנדרים איסור חפצא הם ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו, שלא אמרה תורה לעשות מצוה באיסורי הנאה, ולכן אין לומר כאן עשה דוחה לא תעשה. וכתב הקהילות יעקב בנדרים [טו] שהנמוקי יוסף חידש לנו שעל איסור חפצא לא אומרים עשה דוחה לא תעשה, והביאור הוא משום שאיסור חפצא הוא מצד עצמו פגום למצוה, שלא נתכוונה התורה שיעשה אדם מצוה בדבר שהחפצא עצמה אסורה לעשות בה את מעשה המצוה.

בחידושי הגרש"ש על נדרים [א] מבאר שהחילוק בין איסור גברא לאיסור חפצא, שבאיסור גברא מטרת האיסור שהאדם לא יאכל את האיסור ויתגאל בדברים המטמטמים את הגוף והנפש, ובאיסור חפצא המטרה היא שהחפץ לא יאכל מפאת קדושתו כמו בהקדש וקונמות. ועשה דוחה לא תעשה שייך רק כששניהם על הגברא, אך באיסור חפצא, העבירה של הגברא, אך באיסור חפצא, העשה לא יכול לתקן את חילול הקדש של החפצא, לכן לא אומרים עשה דוחה לא תעשה.

וזה גם הטעם שלא מצינו שאדם שאין לו תפילין יהא מותר לו לגזול מהשני מדין עשה

והשינה הוא דבר שאין בו ממש, אלא אם כן יאמר "קונם עיני בשינה", שאז חל הנדר על העין שיש בו ממש. (107)

לפלוני ושלא אתן.

והוינן בה: מאי היתה שבועתו שנשבע אתן לפלוני?

שנינו במשנה: כיצד? אמר שבועה שאתן

אילימא נשבע שיתן צדקה לעני, הרי מושבע

שנדרים חמורים משבועות בכך שהנדר חל על דבר מצוה באותה מדה שהוא חל על דבר הרשות, שהרי הנדרים הם רק באופן של איסור חפצא ואפילו בדבר הרשות, ואיסור חפצא שייך גם על דבר מצוה, מה שאין כן שבועות שלא בכל אופני השבועה היא חלה על דבר מצוה, שבאופן של איסור גברא היא חלה רק על דבר הרשות ולא על דבר מצוה.

התפסה [ראה לעיל הערה 16 בשמן], וזה לא שייך רק על החפצא [ובכלל זאת אם יאמר את הנדר בלשון שבועה יחול מדין יד]. אבל שבועה עיקר מהותה שהוא אומר שהדבר יהא מקויים עליו כמו שהשם יתברך קיים, ואם כן אין הבדל בין איסור גברא לאיסור חפצא, שגם אם יאמר "ישיבת סוכה עלי שבועה" משמעות הדברים שאיסור ישיבת סוכה מקויים עלי כמו שהשם יתברך קיים.

ועוד כתבו בשם הר"י שאמנם אפשר לומר את השבועה גם בלשון של איסור חפצא, אך החלות הוא תמיד רק על הגברא, וכפשוטו דברי הגמרא בתחילת נדרים ששבועות הן רק איסור גברא, וכשהוא אומר בלשון "יאסרו כל פירות עולם עלי בשבועה" אנו מפרשים את דבריו כאילו אמר "שבועה שלא אוכל פירות" ומדין יד הוא [וכן להיפך בנדרים], ולכן לא שייך בשבועה לעולם שתחול על דבר מצוה שהרי הגברא משועבד לקיום המצוה.

וראה עוד לעיל הערה 7 בענין נדר בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר.

ועוד כתבו בשם ר"ת שגם הלשון בשבועה צריך להיות רק בלשון של איסור גברא, ומה שאמרו לקמן "יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה" אין זה לשון הנשבע, אלא הגמרא אומרת שהנשבע אסר על עצמו כל פירות שבעולם בשבועה, והיינו על ידי שאמר "שבועה שלא אוכל פירות". תוס' ד"ה מה ובנדרים [טז ב] ד"ה הא.

107. גם כאן החילוק הוא ששבועה הואיל והיא איסור גברא לכן היא יכולה לחול גם על דבר שאין בו ממש, שהרי האדם אוסר על עצמו שלא יעשה כך וכך, והוא עצמו יש בו ממש. מה שאין כן בנדר שהוא איסור חפצא, אם הוא דבר שאין בו ממש לא נתפס עליו האיסור. ר"ן.

דעת הר"ן, כמו שכתבו התוס' בתחילה ששבועה שייך בין באיסור גברא בין באיסור חפצא, ונדרים שייך רק באיסור חפצא. והסביר זאת הר"ן, שבנדרים עיקר הנדר הוא על ידי

והוסיף הר"ן, שכאן לא נכלל בדברים שאין בהן ממש גם אזורק צרור לים כמו במשנה, שהרי גם בנדרים חל אם יאסור בקונם זריקת צרור עליו למרות שאין לו הנאה מזריקת צרור לים [כמבואר בנדרים טז ב ראה שם בר"ן]. ולא היה צריך התנא של הברייתא לפרש שהכוונה רק לשינה ולא לזריקת צרור, שהרי כל הטעם ששבועה עדיפא מנדר הוא כאמור משום ששבועה היא איסור גברא ונדר הוא איסור חפצא, אם כן פשיטא שאין בכלל זה זריקת צרור לים.

שלשה ימים, שהוא דבר בלתי אפשרי. **הבא** מדובר **דלא אמר שלשה ימים**, אלא נשבע על פחות מכן, (110) ולכן חלה שבועתו. (111)

שנינו במשנה: **שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק**.

איתמר: האומר **"שבועה שזרק פלוני צרור לים"**, או **"שלא זרק"** —

רב אמר: **חייב משום שבועת ביטוי**.

ושמואל אמר: **פטור**.

ומבארין: **רב אמר: חייב שהרי איתיה ב"לאו והין"** ששבועה זו אפשר לישבע גם בחיוב וגם בשלילה, שהוא יכול לישבע שזרק פלוני ושלא זרק.

ושמואל אמר: **פטור כי ליתיה בלחבא**. שאינו יכול לישבע שפלוני יזרוק או לא יזרוק צרור בעתיד, שהרי פלוני אינו ברשותו

ועומד מהר סיני הוא על נתינת צדקה שנאמר [דברים טו י'] **"נתון תתן לו"**. וכיצד יכולה השבועה לחול על כך?! (108)

ומתריצין: **אלא, מדובר שנשבע שאתן מתנה לעשיר, שאין בו מצוה**. (109)

שנינו במשנה: **שאישן ושלא אישן**.

ותמהינן: איני והאמר רבי יוחנן: האומר **"שבועה שלא אישן שלשה ימים"**, מלקיין אותו על שעבר על שבועת שוא, שהרי דבר שאי אפשר הוא שאדם לא יישן במשך שלשה ימים, ונמצא שמיד שנשבע כבר היתה זו שבועת שוא, ולכן לוקה עליה מיד, וישן לאלתר. אם ירצה יכול לישון מיד, כי השבועה לא חלה עליו כלל.

וכיצד אומרת המשנה שחלה עליו שבועה שלא יישן?

ומתריצין: **התם מדובר דאמר שלא יישן**

כזאת שהרי אין הדבר בידו שהלה יסכים לקבל ממנו מתנה, ונתינה בעל כרחך לא שמה נתינה? ותירץ שאין משמעות לשונו **"שאתן"** אלא שיעשה מה שבידו, דהיינו שיניח לפניו או שיזרוק לידו או לרשותו, ואם הוא לא ירצה לקבל הרי הוא נפטר משבועתו.

110. כן מפרש הרא"ש [כא] שאם היה אומר סתם **"שלא אישן"** היה משמעותו לעולם, שאם לא כן איזה זמן תתן לו, שלא מסתבר שיאסר רק לרגע אחד.

והרשב"א כתב שגם בסתמא אנו אומרים שהוא לא נתכוין לישבע אלא רק על מה שניתן לקיים דהיינו רק עד שלשה ימים.

111. לפי ההוה אמינא של הגמרא שהוא נשבע

108. היה יכול לתרץ שהוא כבר נתן צדקה כפי השגת ידו, והרי אדם אינו חייב לתת כל אשר לו לצדקה, או שנשבע לתת לעני שאינו מבקש ממנו עתה צדקה, שאין אדם חייב לפרנס את כל העניים שבעולם, או שנשבע לתת מתנה גדולה לעני, שאינו מחוייב לתת לו אלא כדי פרנסתו לעכשיו ולא להעשירו, אלא שכל זה נכלל בתירוץ של הגמרא שמדובר במתנה לעשיר, שכל מה שלמעלה מצורכו של העני עכשיו, הוא נחשב עשיר. רא"ש ורשב"א.

הנצי"ב מבאר שאפילו באופן שאינו מחוייב לתת לעני, כיון שאם יתן לו מקיים מצוה, הרי זה נחשב למושבע ועומד מהר סיני. וראה לקמן הערה 113.

109. הקשה הריטב"א: איך יכולה לחול שבועה

שיוכל לחייב אותו על ידי שבועתו, ואם ישבע כך תהא זו שבועת שוא ולא שבועת ביטוי. ולכן גם כשהוא נשבע על העבר, אין זו שבועת ביטוי להתחייב עליה קרבן, כיון שאי אפשר לישבע להבא, שזו עיקר שבועת ביטוי, שנאמר "להרע או להטיב".

והוינן בה: לימא רב ושמואל, בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, קא מיפלגי –

דתנן במשנתנו: רבי ישמעאל אומר: אינו חייב אלא על העתיד לבא, שנאמר "להרע

לעולם, אם כן למה לא הקשו על המשנה בתחילת הפרק "שבועה שלא אוכל" שהוא דבר שאי אפשר שלא יאכל אדם לעולם? ויש לומר ששם לא היה התנא צריך לפרש שהכוונה היא שלא יאכל עתה, שפשיטא היא שאי אפשר לאדם שלא יאכל לעולם. ועוד שאפשר שמדובר שנשבע על ככר שלפניו שלא יאכלה. תוס' ד"ה איני.

ובעיקר הדבר כתב הר"ן, שהוא מסתפק במי שנשבע שלא יאכל חדש ימים האם דינו כמי שנשבע שלא לישון שלשה ימים, שהרי גם זה דבר שאי אפשר לעמוד בו, ואם כן לא חלה השבועה כלל ומותר לו לאכול מיד, או שהשבועה חלה, ואסור לו לאכול עד שיגיע למצב של סכנה, ורק אז יאכל.

וכתב שנראה לו שיש לחלק בין זה לבין נשבע שלא לישון שלשה ימים, ששם הדבר בלתי אפשרי במציאות שעל כרחו הוא ירדם בתוך שלשה ימים. אבל כאן הוא יכול שלא לאכול חדש ימים, אלא מה נאמר שאם כן הוא ימות, הרי כשיגיע למצב סכנה תידחה שבועתו מפני פיקוח נפש, ועדיין שבועתו קיימת לגבי שאסור לו לאכול רק כדי הצריך לו לקיומו ולא יותר.

אך הרמב"ם בהלכות שבועות [א ז] פסק שגם הנשבע שלא יטעום כלום שבעת ימים רצופים בכלל שבועת שוא הוא, כמו שלא אישן שלשה ימים, מפני "שנשבע על דבר שאין בו כח לעשותו".

וכתב הר"ן, שתימה הוא שהשוה הרמב"ם

ביניהם, שהרי כאמור יש לחלק בין הנושאים. אך כתב הר"ן, שהדין של הרמב"ם הוא אמת, אך לא מטעמו של הרמב"ם כיון שהוא דבר שאי אפשר לקיימו אלא משום שהוא נשבע לעבור על דברי תורה, שהרי הוא נשבע להמית את עצמו, שהוא מפורש בתורה שהוא אסור שנאמר "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" או מ"השמר לך ושמור נפשך מאד", ולכן לא חלה השבועה עליו ומלקין אותו משום שבועת שוא ואוכל לאלתר.

וכתבו האחרונים שיש נפקא מינה בין שיטת הר"ן לשיטת הרמב"ם, לגבי נדר, שאם יאסור על עצמו בנדר כל המאכלים שבועלם, הרי לפי הרמב"ם לא יחול הנדר כיון שהוא דבר שאי אפשר לקיימו, ואילו לפי הר"ן, יחול הנדר שהרי נדרים חלים לבטל את המצוה.

ועוד ביארו האחרונים את מחלוקת הרמב"ם והר"ן, שהרמב"ם סובר שגם דבר שאי אפשר לו לאדם לקיים מחמת איסור נחשב כדבר שאי אפשר לקיימו, שהרי יסוד הענין של שבועת ביטוי בלהבא הוא לחייב את עצמו לעשות כך וכך, וכל היכא שלמעשה אין שבועתו מחייבתו, אין על זה תורת שבועת ביטוי כלל שהרי הוא פטומי מילי בעלמא, ולא שייך לומר עליו "ככל היוצא מפיו יעשה". ולכן אף שאפשר לו לאדם מצד המציאות שלא לאכול לעולם ולמות ברעב, אך כיון שמצד הדין הוא אסור בכך הרי זה נחשב כדבר שאי אפשר לעמוד בו [ומה שצריך פסוק למעט את הנשבע לבטל את המצוה, משום שלולי הפסוק היתה השבועה חלה והוא אכן

או להיטיב".

אמר לו רבי עקיבא: אם כן, אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטובה.

דברים שאין בהן הרעה והטובה, מניין?

אמר לו רבי ישמעאל: מרבוי הכתוב.

אמר לו רבי עקיבא: אם ריבה הכתוב לכך, ריבה הכתוב לכך.

ואם כן נאמר, רב דאמר כרבי עקיבא, המחייב בשבועת ביטוי אף בלשעבר, ולכן סובר רב בנשבע לשעבר שזרק פלוני או שלא זרק שהוא חייב.

ושמואל פוטר משום דאמר כרבי ישמעאל,

שאינן חייבים משום שבועת ביטוי רק בשבועה דלהבא? (112)

ודחינן: אליבא דרבי ישמעאל כולי עלמא לא פליגי שאין חייבים על שבועה שזרק פלוני.

כי השתא, אפילו אם נשבע על עצמו, שהוא מילתא דאיתא בלהבא, שהאדם יכול לישבע לחייב עצמו לעתיד, בכל זאת לא מחייב עלה רבי ישמעאל. כאשר הוא נשבע לשעבר.

כל שכן אם הוא נשבע על אדם אחר, שהוא מילתא דליתא בלהבא, שאינו יכול לישבע על אחר בנוגע לעתיד, מיבעיא למימר

שלא לאכול חצי שיעור מהאיסור, אינו חייב אם עבר על השבועה אלא אם כן אכל רק חצי שיעור אבל אם אכל שיעור שלם אינו חייב על השבועה, ולא אמרינן שהשבועה תחול גם על שיעור שלם ככולל, משום שגם החצי שיעור הוא בכלל האיסור [וראה לעיל הערה 85 תירוץ מרע"א על קושיא זו]. אך תימה שלפי דבריו לא היתה צריכה השבועה לחול אפילו על חצי שיעור, כמו בנשבע שלא לאכול שבעה ימים שהשבועה לא חלה אפילו על יום אחד?].

112. קשה הרי שמואל אמר בפירוש שהטעם הוא משום דליתיה בלהבא ולא משום שאין כלל שבועה בלשעבר?

ויש לומר ששמואל לא אמר כלל טעם, והגמרא היא שהוסיפה את הטעם, וכעין זה יש בכמה מקומות בש"ס, ולכן דנה הגמרא עתה שמא אין זה הטעם אלא משום שהוא סובר כרבי ישמעאל, שאין שבועה רק לעתיד. תוס' ד"ה ושמואל.

היה מקיים את השבועה ומבטל את המצוה. אבל כאן גם לאחר שהשבועה חלה אין ביכולתו לקיימה מפני פיקוח נפש]. ודעת הר"ן, שרק דבר שבמציאות לא ניתן לקיימו הוא שבועת שוא ולא מה שנמנע רק מצד הדין. ראה אפיקי ים [א כח] וקהילות יעקב. [כא] וזכרון שמואל [נה].

המחנה אפרים בהלכות שבועות [יט] מקשה על הר"ן, שאם כל הטעם משום נשבע לבטל את המצוה, הרי יכולה השבועה לחול ככולל, משום שכלל בשבועתו גם את הימים הראשונים שבהם מותר לו להתענות?

בקובץ הערות [לג ה] כתב שהקושיא אינה מובנת שהרי כל יום מהשבעה הוא חלק מהאיסור ואין כאן כולל. והראיה, שהרי בכל כולל, השבועה חלה לפחות על ההיתר, אפילו לפי המאן דאמר שאינו סובר איסור כולל, [שהרי זה כל הענין של כולל, שמיגו שהוא חל על ההיתר לכן חל גם על האיסור], וכאן אין השבועה חלה כלל אפילו על יום אחד, והיינו משום שכל יום ויום הוא חלק מביטול המצוה. [וראה שם שהביא ראיה מזה שבנשבע במפורש

שאינו חייב משום שבועת ביטוי אם נשבע עליו על העבר.

מושבט עליה מהר סיני לעשותה, הרי הוא חייב עליה כשנשבע לעשותה, ולא עשאה.

אלא בהכרח, כי פליגי רב ושמואל, אליבא דרבי עקיבא הוא דפליגי:

הנשבע לקיים מצוה שמושבט עליה מהר סיני, אינו דין שיהא חייב עליה גם משום שבועתו?

רב סבר כרבי עקיבא, ולכן הוא מחייב בלשעבר אפילו כשנשבע שזרק פלוני, כי לדעת רב אין חילוק בין אם הוא נשבע על עצמו או נשבע על אדם אחר.

אמרו לו חכמים: לא! אין זה קל וחומר. כי אם אמרת בשבועת הרשות שחייבים עליה, היינו משום שכן עשה בה הכתוב לאו כהן, שיכול לישבע לעשות וגם שלא לעשות. תאמר בשבועת מצוה, שכן לא עשה בה הכתוב לאו כהן, שהרי אינו יכול לישבע שלא לעשות מצוה, לכן גם כשנשבע לקיים את המצוה, לא חלה שבועתו. שהרי נאמר "להרע או להיטיב", ומשמע דבר שיש בו לאו והן.

ושמואל אמר: עד כאן לא מחייב רבי עקיבא התם, בנשבע לשעבר, אלא מלתא דאיתא בלהבא, בשבועה שאדם נשבע על עצמו שיכול לישבע ולהתחייב על להבא, רק אז מחייב רבי עקיבא אפילו לשעבר, וכגון שנשבע שזרקתי. אבל מידי דליתיה בלהבא, בשבועה על אדם פלוני, לא מחייב עלה רבי עקיבא כשנשבע לשעבר שזרק פלוני צורר לים או שלא זרק.

נימא, רב דמחייב על שבועה לעבר אפילו כשאינה בלהבא דאמר כרבי יהודה בן בתירא שאין צריך שהשבועה תוכל לחול ב"לאו והן", ולכן גם אין צריך שתוכל לחול בלהבא ולעבר.

תו הוינן בה: לימא רב שמואל, כפלוגתא כה-ב דרבי יהודה בן בתירא ורבנן, קמיפלגי.

ושמואל דאמר כרבנן, שצריך שהשבועה תיתכן ב"לאו והן", ולכן הוא אינו מחייב על שבועה לעבר כאשר אי אפשר שתהא בלהבא?

דתנן לקמן [כז א]: הנשבע לבטל את המצוה ולא ביטל — פטור. וכן הנשבע לקיים את המצוה ולא קיים אותה — פטור, זאת על אף שהיה בדין שהנשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב, כדברי רבי יהודה בן בתירא —

ודחינן: אליבא דרבי יהודה בן בתירא, כולי עלמא לא פליגי שחייבים על שבועה לעבר גם כשאינה בלהבא. כי השתא, "לאו והן" לא בעי רבי יהודה בן בתירא, למרות שהוא מפורש בפסוק "להרע או להיטיב". "להבא ולשעבר" שאינו מפורש בפסוק [שיש בכלל שבועה לשעבר], מי בעי?!

דאמר רבי יהודה בן בתירא: הנשבע לקיים את המצוה, חייב בקרבן על ביטול שבועתו מקל וחומר —

ומה אם הנשבע לדבר הרשות, שאינו